

տարապէս նոյնքերի 15 ից մինչև մարտի 20-ը, երբ զինգլաններն ազատ են դաշտային դործերից: Օրական մի մարդ կարող է 3—4 պոլ դուրս հանել պուղը պոլէ 15—18 կոպ.: Մահմեդականներն իրենց օգնելու համար վերցնում են կին և երեխաները ևս: Երբ արմատը մի սալ լցուած է, փորողը հասցնում է մօտիկ կայարանը, որտեղ նրանց դնում է և փողերը կանխիկ վճարում գործարանից ուղարկուած գործակաւտարը:

Այսպիսի մի ձեռնարկով ինչ, որպիսին է բնաւի արմատ փորելը՝ բացի գրամական օգնութիւն հասցնելուց զինգլաններին, բարեբեր աղիւցութիւն է անում նրանց բարոյականութեան վրայ: Նրանք սկսում են գնահատել իրենցը և ախլիքի արդիւնքը և հրամարտել այն քստիկներին մտքերից, որոնք յղանում են իրանց գլխում գաղափարաշրջութիւնից և անպարտութիւնից, այդ երեքը չօգտփիւն կերպով չկատուած է ջինդու ցեղի մէջ: Թէև բացառութիւններ սակաւ չեն, որոնք ուրիշ ունեցածի վրայ վատ ազդով են նշուած և աւելորդ չեն համարուած պատահ ժամանակ տիրանալ և տեղահանել այն, ինչ որ իրենց չէ պատկանում:

Նիկ. Գրիգորեան

ՅԲԱՆՍԻՍԻԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԱՆ ՆԵՐԿԱՆ ՆԻ ԱՊՈԳՐԱՆ ՆՐԱ ՆԵՐԿԱՅՈՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԿԱՐԴԻՔՈՒՄ

Մենք տեսնեց, որ այսպէս կոչուած հոգեբանական դպրոցի ներկայացուցիչները խորը հոգեբանական են երգում իրապաշտական դպրոցի համար և միաձայն հաստատում են, թէ հասարակական իրանցում նրա պարզապէս թողած տեղն իրենց ուղղութիւնը կը բռնի: Սակայն, իրապաշտական դպրոցի դրութեան վրայ նոյնպիսի հոգեբանական հայեացք ունին նաև այդ դպրոցի կողմնակիցները մի քանիսը, որոնց մէջ իրենց դպրոցի նապատկներն ու նշանակութիւնը հասկանալու վերաբերմամբ խիստ դժանդակութիւն է նկատուած: «Ինչպէս երևում է»—ասում է, որիսպի Զուլայի և Եւանդոսի երկրպագուներից մինը: Գրիգորեանը—իրապաշտական դպրոցը վերջանում է: Թո չի կարող նա անվերջ տեղը Ամեն ինչ, ինչ որ կարելի էր այդ ուղղութեամբ նոր և արդական բան դուրս բերել, արդէն դուրս է բերուած: Ս, և չես լաւ հասկանում եմ, որ իրապաշտական դպրոցը կարելի է ձգձգել մինչև դարերի վերջը: Գրա համար պէտք է միայն մինը միայն ետեղ թողել բոլոր մահացու մեղքերը և մարդկային գործունեութեան բոլոր շրջանները: Բայց Բեկդիսան մեղքերից օգտփիւնական, զէպ է տուել և ինձ թւում է, թէ դուստ գիտողական աստղարկութեւն այս բանի վերայ կարելի է կանգ առնել: Եւ այդ ուրիշ կերպ չի էլ կարելի: Իրապաշտական ուղղութիւնը մի բով բան, մի կողմից ծածկուած ներքնուզի է ներկայացնում: Այդ կողմը մղուած էլին Զուլայն—իրապաշտական դպրոցն անուստափելի է երպարով պէտք է կործանուէր: Գուք չեք կարող երեւակայել թէ ինչ մարդ է այդ Զուլայն: Մի անգամ որ նա չօգտփիւց մի որ և է նկատ, հարկաւոր չէ, որ այլ ևս մի ուրիշ ներս խցիկի այդանգ... Ինչ վերաբերում է հոգեբանական, այդպիսի միներ բոլորովին զան մեղանում, նոյնպէս և վերաբանական գործեր... Արեւմտ հոր ենք գնում մենք—հարցնում էք դուք: Զնամբիւր, չգիտեմ: Նիւթապաշտութիւնը մեղանում է, դուստ սպիրիտուալ լիզմն անհասարկ է: միջինն այստեղ և այստեղ ինչպէս և բոլոր միացածում, բնաւ չի է... Կրկնում եմ, բոլորովին ոչինչ չեմ տեսնում... Պէտք է մեծախիտ սպասել, և թէ միայն դրան վիճակուած է յայտնուել... Բայց զիտեք, թէ ով կարող էր մեզ այս ներկայ դժուար կացութիւնից հանել, նոր ուղղութիւն ստեղծել, բանալ այն ներքնուզին, որի մէջ կանգ է առել իրապաշտական դպրոցը—

Զուլայն, Նա զեռ ևս ջանէ է և, եթէ կամենար, այս մասին խիստ շատ և խիստ հետաքրքիր բան կարող էր ասել:

Նոյնպէս է նախա իրապաշտական դպրոցի դրութեան վրայ նաև զը-Գրեկուրը: «Այո, —ասում է նա—իրապաշտական շարժումը վերջանալու վրայ է, և ինձ թւում է, թէ 1900 թուին նրան արդէն ուրիշ բան փոխարինած կը լինի: Նա մեղանում է բնական մահով, և ինչպէս հաստատւում են մի քանիսները, բոլորովին չէ թունաւորուած իւր սեպհական ստեղծագործութիւններից: Եւ այդ բոլորովին լոյկական է, որովհետեւ նա արդէն 50 տարի է գոյութիւն ունի, որ մեր ժամանակի գրականական ուղղութիւններին—ինչպէս բոմանտիզմի և նոյնպէս և թէպէտ միջին կեանքն է: Գրեկուրը իւրաքանչիւրն արել է իւր գործը: Մինը վերածնութեան սպաւաւարին լեզուի մէջ արիւն հոսեցրեց, միւսը իւր ստեղծագործութիւնների մէջ բոմանտիզմի լիակ դպրոցի դանդաղ կեանքին փոխարինեց այնպիսին, ինչպիսին մենք իրականացնում տեսնում ենք: Եւ որովհետեւ գրականական իւրաքանչիւր ուղղութիւն մի տեսակ բնական է հանդիսանում նախորդի ուղղութեան դէմ, ապա բնական է, որ դոյնալիս բնական կը երեւոյնայ նաև ուղղութիւնների ներկայ տեսողական ժամանակ և նոր ուղղութեան որդի: Նշան այն կը լինի, որ հոգեբանութիւնը կը գերազանցէ մարդաբանութեանը: Բայց ես զեռ ևս նոր դպրոցի առաջնորդներ չեմ տեսնում: Մեղանից յետոյ գրականական աստղարկը դուրս եկած անձերի մէջ ես այնպիսի խոշոր տաղանդներ եմ նկատում, ինչպէս Մոպսանսն է, Գիլյոմ-Դեմոսը, Դոնի, Մարգերիտը, Միքելը և ուրիշները: Բայց ինչքան էլ որ նրանց բնաւորութիւնն անկախ և ստեղծողական գործունեութիւնն ինքնուրոյն է, այնուամենայնիւ այդ աստղայ նշանաւոր դերակներն իրապաշտական դպրոցին են պատկանում: Այս աս թիւ ևս ուղղում եմ մի տեղ յայտնել ձեզ: Ինձ թւում է, թէ վերջը չնայելով որ դա տարածուած է երևում, մաշուել, վէպն արդէն ասել է բոլորը, ինչ որ կարող էր ասել և գեղարուեստագէտներն իրենց մեքերը արտայայտելու համար նոր ձև պէտք է հնարեն: Եւ, իմ կարծիքով, նրանք, ում կաշտորի այդ նոր ձևը գտնել և որոնք ձեռք կ'առնեն այդ բարդեղեցի դրանք էլ կը լինին XX-րդ դարի մտաւոր շարժման զեկականները: Իսկ այժմ մենք կարող ենք առ սակաւ մեր հաշիւները վերջացնել այդ «իրապաշտական դպրոց» կոչուած էօքէ: հետ որ մասամբ մեր ցանկութեան հակառակ կայցրել են մեր գլխաւորներին: Մի թէ յիշուի մեր գրութեանն այդ աստիճան արդէն ինչ իրապաշտական: Մի թէ մենք չենք հասկացել, որ իւրաքանչիւր ստեղծագործութեան, իւրաքանչիւր գրքի մէջ պէտք է լինի թէ Ֆիլիքսական և թէ հոգեկան կողմը: Դոյն քիչ գրքեր է գրել, որ չի կարելի այդպիսին նեղ շրջանակների մէջ կոխել: Զուլայն չէ, որ իւր կողմից մեզ «Le Réve» է տուել: Իսկ ես չեմ, որ «Germinie Lacerteux» ից յետոյ հոգեբանական վէպերից ամենահոգեբանականն է ևս գրել—Madame Gervais»-ը:»

Հետեւիլ անգամ առաջ կը բերեմք Զուլայի և մի ուրիշ գրողի կարծիքը:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՍՏՐԻՆ ԵՒ ՆԱՐԻՍԷԱՆԻ (Նոր-Նախիջևանի դատարան), 10 մայիս.—Կատարին առանը Նոր-Նախիջևանի շրջափայ հայ գիւղերից մէկն է, որ ունի մօտ 28 տուն բնակիչ, որոնք բոլորն էլ շատ ժամանակ չէ Նոր-Նախիջևանից գաղթելով եկել և հիմնել են այս աւանը:

Թէև այս համայնքը սակաւթիւ է, բայց ունի իւր համար վեց հազարից ավելի զենաւոր սեփական վարեւանդ պարգեւած Մեծ Նկատեցինա II կայսրուհուց: Նոյնպէս մի փոքրիկ աղօթատուն իւր ծխական դպրոցով: Եւ այս երկու հիմնարկութիւնների պաշտօնական ջրանայիլ, տիրացուի, ժամակոչի և դպրոցի վարեպետի, ծառայի ուսուցչի և այլ մանր ծախքերի համար տեղիս համայնքը յատկացրել է մշտական 450 զենետափն վարեւանդ, որ ամեն տարի կապալով տալով ստացած գումարով կառավարուած են վերոյիշեալ կարեւոր հիմնարկութիւնները: Բայց պէտք է ասած, որ վերոյիշեալ փոքրիկ աղօթատունը ժամանակակիցացած է շինուած, որովհետեւ տեղիս համայնքը սկզբից մտադիր է եղել երեք տարից յետոյ մի հոսակապ եկեղեցի շինել, որի համար նախապէս յատկացրել էր տասն հազար ռուբլի: Եւ այս նոյն եկեղեցու շինութեան համար, սրանից չորս տարի առաջ, համայնքն իւր միջին չորս մարդ հողաբարձու էր ընտրել, որոնք ամեն կերպ պէտք է աշխատէին եկեղեցու շինութիւնը: Գլխի բերելու համար, դրանք միեւնոյն ժամանակ հողաբարձու էին համարուած և ծխական դպրոցին: Սակայն կարծ ժամանակ անցնելուց յետոյ՝ այդ չորս հողաբարձուներից մէկը, տեսնելով իւր ընկերների յայտնի զեղծումները, շուտաւարով հրաժարուած է իւր պաշտօնից: որպէս զի փորձութեան մէջ չ'ընկնի Սրա հրաժարութեանց յետոյ՝ շատ ժամանակ չ'անցած, տեղիս համայնքն ևս տեսնելով միացեալ հողաբարձուների ակնեղե զեղծումները, տեղիս մարմնաւոր վարչութեան արձանագրութեամբ արձակելով վերոյիշեալ երեք հին հողաբարձուներին, նրանց տեղի ընտրեց չորս նոր հողաբարձու և առաջարկեց հողեր իշխանութեան հաստատութեանը:

Բայց հոգեւոր իշխանութիւնը թէ կոնսիստորիան և թէ Նախիջևանի հոգեւոր կառավարութիւնը առաջի հողաբարձուներին պահպանելով չէ հաստատում նոր ընտրածներին, այլ զանազան պատճառներով բաց է ասում: Եւ այսպէս, բաւական ժամանակ, մինչև այս տարւած մայիսի 8-ը, եկեղեցական և դպրոցական դործերն անխնամ մնալուց յետոյ, վերջապէս տեղիս համայնքը կարողացաւ բերել առ հոգեւոր կառավարութեան նախագահ-անդամին թէ եկեղեցու շինութեան և թէ եկեղեցական - ծխական դպրոցի նոր հողաբարձուների ընտրութեան համար:

Բայց նախագահ-անդամը գալով տեղս և ժողովելով ծխականներին ոչ թէ զգուշական նոր կանոնների, այլ հին կանոնների համեմատ, նրանցից ընտրեց չորս հողաբարձու եկեղեցու շինութեան համար: Եւ այս չորս ընտրածներից մէկը անարժանաւորութիւնը տեսնելով համայնքն այս մասին յայտնեց իւր անհոգեւորութիւնը, որ այն անձին չ'ընտրէ, բայց նախագահ-անդամը, փոխանակ ծխականների անհոգեւորութեանը բաւարարութիւն տալու, ընդհակառակը, նոյն անձին, բացի եկեղեցու շինութեան հողաբարձու ընտրելուց, միևնոյն ժամանակ նշանակում է միայնակ հողաբարձու և եկեղեցական-ծխական դպրոցի կայացրեց, ժողովը գոհութեամբ ճանաչում է այն քաղաքականութեան հաշտեց

միդասեան եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները, թէ քաղաքներում և թէ գիւղերում, պէտք է ունենան ընտրելի երեք հողաբարձու մի անձնավորութեանը, որոնցից առաջինը պէտք է լինի ծխական քահանան, երկրորդը եկեղեցու երէցփոխը, իսկ երրորդը ծխականներից մէկ անձն իւր անձնավորութեանը: Այս բանին հոգեւոր կառավարութեան նախագահ-անդամը պատասխանում է, որ այդ դպրոցական կանոնադրութիւնը միայն Կովկասի ուսումնարանների համար է և ոչ թէ Նոր-Նախիջևանի ուսումնարանների համար:

Բայց որպէս զի այս բանը հաստատապէս իմացուի, թէ նախագահ-անդամ հօր ասածն յիշուի է, թէ Վեհափառ Կաթողիկոսի սահմանած ուսումնարանական կանոնադրութիւնն արդարեւ միայն Կովկասի համար է և ոչ թէ, բոլոր հայ թեմերի դպրոցների համար էլ: այս մասին խնդրում եմ ձեզանից, պարոն խմբագրապետ, որ այս յոգեածիս ստորեւ ծանոթութեամբ յայտնէք ձեր կարծիքը:

Նոյնպէս այս յոգեածի վրայ էլ մի ամենի: Ուսումնարանական վարչական ծանոթած ժողովի և Վեհ Հանգուցեալի կաթողիկոսական տեղակալ Ներսիս արքեպիսկոպոսի խորին ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում, որ այսպիսի խուլ անկեղծներում Վեհափառ Կաթողիկոսից հաստատուած ուսումնարանական կանոններն ոտնակալ չ'լինին հոգեւոր կառավարութեան նախագահ անդամների քըմահանութեամբ, որոնք այդպիսի ընդունալու յանձն առնելով՝ մոռանում են հասարակութեան շահերը և իրենց շատ մեծ են երեսկայում: *)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ.—Այս օրերս Լոնդոնում պարլամենտի անդամ սըր Պոլիս Նախագահութեամբ կայացաւ խաղաղութեան կողմնակիցների ընկերութեան 75-րդ տարեկան ժողովը: Ընկերութեան գործադիր մասնաժողովը իւր ժողովի ջննութեան առաջարկած տեղեկագրի մէջ ամենամեծ գոհութեամբ մատնացրեց է անում այն աղոթութիւնների վրայ, որ արել է խաղաղութեան պահպանումն ընկերութիւնը չ'միջնորդող դատարաններով խաղաղացնելն անելի ու անելի նպատակ է դառնում գործունեական քաղաքականութեան համար և այլ ևս արդէն ցնորք չէ թւում: Ցաւ յայտնելով մեծ պետութիւնների անապահ զործադիր մատնածողովն այնու ամենայնիւ գոհութեամբ մատնացրեց է ինչու այն խաղաղասիրական ճառերի վրայ, որ վերջին ժամանակներս արտասանել են եւրոպական պետերից մի քանիսը: Թողովը նախագահը նոյնպէս մատնացրեց արու մարքիդ Սոյսթրիքի յօդուտ եւրոպական խաղաղութեան ցոյց տուած շահաւետ գործունեութիւնը: Հեղուրանդ կղզին Գերմանիային զիջելը Սոյսթրիքի կարծիքով խիստ խիացի վարմունք էր: Թողովը միաձայն հետեւալ որոշումը կայացրեց, ժողովը գոհութեամբ ճանաչում է այն քաղաքականութեան հաշտեց

նող և խաղաղասիր բնաւորութիւնը, որ պահպանում էին վերջին տարիս բրիտանական կառավարութիւնն ու քաղաքական իրիթ երկիրների պետերը: Ընդ նմին ժողովը շնորհաւորում է այդ պետերի մօտ ժամանակներում յայտնած ցանկութիւնը՝ խաղաղութիւնն առաջնակայում էլ պահպանելու:

ԱՅՐԻԿԱ.—Որովհետեւ ստրկավաճառները և տեղացիների մէջ Ձանդիբարում խիստ կուր կայ, այդ պատճառով օտար երկրից մամուլը խնդրել է յարուցել միջազգային ընկերութիւն կազմել ստրկավաճառութեան դէմ: Այսպէս, օրինակ, մօտերս Ծանգանիկա կղզու հիւսիսային ափում ստրկավաճառները ստրկափելի աւերածներն էին արել: ամբողջ վիղերն աւերուած և սրտած էին, լազմաթիւ տեղացիներ էին սպանուած, իսկ մնացածները փախել են, այնպէս որ այդ տեղերում այժմ այլ ևս մարդ չէ մնացել: Լրագիրները հարցնում են, թէ ում վրայ պէտք է ընկնի այդ բոլորի պատասխանատուութիւնը: «Times»-ը մեղադրում է Գերմանիային, թէ նա այդ մասին ոչինչ չէ անում: Բնդհակառակը, «Globe» լրագիրը նկատում է, թէ որովհետեւ Գերմանիայի աղեղեղութիւնը սահմանափակում է Ծանգանիկա կղզու արեւելեան ափով, ուստի նրա մարդասիրական տեսակետից միջամտութիւնն այս անցքերում, որ կատարուել են նրա հողից դուրս, կարող էր միջազգային խիստ վնասակար վէճեր յարուցել: Տեղացիների ստրկավաճառների դէմ իսկական պարտաւոր է պաշտպանել Գնդոյի պետութիւնը, որի սահմանները տարածուած են մինչև Ծանգանիկա կղզու արեւմտեան ափերը: «Բայց նրա պատասխանատուութեան մասին խօսելն էլ այսպիսի զեպքերում, —ասում է այդ լրագիրը—բոլորովին անարդիւն կը լինէր, որովհետեւ թէև ամբողջ Աֆրիկան այժմ մասերի է բաժանուած զանազան պետութիւնների միջև, բայց, բացի ծալվակայ տեղերից, այդ մասերը ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ աշխարհագրական տեղիքները:»

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Մայիսի 10-ին Բուքարեստում մեծ շուքով տնտեսիկ Ռումինիայի Կարուս թագաւորի քսանամեայ գահակալութեան յոբելանսը:

—Ներկայումս Փրանսիական հասարակապետութեան նախագահ Կարտոն չըլուտ է Փրանսիան, ամեն տեղ նրան մեծ ոգեւորութեամբ են ընդունում:

—Լորդ Սոլսբերիին ներկայումս հիւսանդ է բարեկամների շրջանում նրա դրութիւնն երկիւղ է ազդում:

—Միլիտարական հնամեամը Պորտուգալիայում վերջացաւ: Բագաւոր յանձնարարել է նոր միլիտարութիւն կազմելու: Նոր միլիտարութեան ծրագրի համաձայն, ինչպէս լուում է, քաղաքական յանցանքների պատվով պէտք է մեղմացուի, ամառին ազատութիւն պէտք է տրուի, գաղթականները զորքի և հասարակական շինութիւնների վրայ եղող ծախքերը պէտք է կրճատուեն, առեւտրական նոր գաշապրեր պէտք է հաստատուեն:

—Լոնդոնում Մայիս կղզուց լուր է ստացում, թէ այդ կղզում խիստ տարածուած է զեղին տեղը:

—«Journal des Débats»-ի Հոմիթ թղթակիցը հաղորդում է, թէ Յունաստանից խաղաղացիների համար յուզիչ լուրեր են ստացուած, որ իւր թէ Մենելիք թագաւորը մտադրւ է քաղաքական ծանր հարուած տալ խաղաղացիներին: Ինչպէս լուում է, նա յունական բանակային տնեղից մինի հետ բանագնացութիւններ է սկսել բաւական խոշոր գումարի գրամական փոխառութիւն անելու վերաբերմամբ և միևնոյն ժամանակ զինված յունաց կառավարութեան խնդրելով որ իւր բովիկ յոյն Պարսիսին թող տայ իւր վրայ անեղել Զարչուտա

(0-0-0) 3-3